

ЩОДО ПРИНЦИПУ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ РОСЛИННОГО СВІТУ

Туліна Е.Є.,

кандидат юридичних наук,
асистент кафедри екологічного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Здійснення використання рослинного світу ґрунтується на певних основоположних засадах, ідеях, що становлять підвалини правової регламентації інституту права використання рослинного світу, а саме на принципах цього правового інституту.

Представники загальної теорії держави і права поділяють принципи системи права на загальноправові, міжгалузеві, галузеві і принципи

інститутів права [3, с. 198, 199]. Ознайомимося спочатку з визначенням принципів на загальнотеоретичному рівні. У теорії держави і права термін «принцип» традиційно вживається в етимологічному розумінні (від лат. *principium* – первісне, визначальне, те, від чого виходить усе інше) як засада, вихідне положення будь-якого явища. Отже, принципи права треба розглядати як вихідні ідеї, які визначають характер останнього, найбільш важливі юридичні вимоги, що адресуються його суб'єктам [8, с. 123].

На галузевому рівні принципами екологічного права Л. Л. Чаусова називає виражені в його нормах основоположні засади, положення, риси, згідно з якими здійснюється регламентування екологічних відносин [10, с. 4]. А. К. Соколова трактує їх на рівні підгалузі флористичного права як відображені у флористично-правових актах основні юридичні засади, ознаки, які розкривають зміст, функціонування й розвиток цього права [7, с. 67].

На підставі аналізу запропонованих дефініцій принципів права конструкцію «принципи інституту права використання рослинного світу» ми визначаємо, як основні юридичні засади, положення, що визначають розвиток і регулювання відносин з використання рослинного світу [9, с. 86].

Що ж стосується видів цих принципів, то спочатку розглянемо ті з них, які характерні праву природокористування взагалі. Відмітимо перш за все що принципам права природокористування притаманна динамічність. Так, у 90-х роках В. А. Чуйков виділяв такі принципи права природокористування: (а) похідний характер права природокористування від права власності союзної (автономної) республіки, автономної області (округу) на природні ресурси, (б) стабільність, цільовий характер, плановість, платність, комплексність і соціалістичний характер природокористування [12, с. 163].

Як наразі зазначає Н. Р. Малишева, право природокористування, як система правових норм, об'єднаних у правовий інститут, ґрунтується на низці принципових положень, постулатів, що окреслюють перспективний напрямок розвитку права. Головними серед них на сьогодні є: а) цільовий характер використання природних ресурсів; б) додержання екологічних і санітарно-гігієнічних вимог у процесі використання цих ресурсів; в) збалансованість економічних та екологічних чинників у процесі природокористування; г) екосистемний підхід до природи як до цілісного організму, незаподіяння при цьому використання одного природного ресурсу на шкоду іншим; д) непорушення у процесі природокористування

прав та інтересів інших власників і користувачів природних ресурсів; е) безоплатність загального і платність спеціального природокористування та деякі інші [2, с. 115]. На наше переконання, всі ці принципи властиві й інституту права використання рослинного світу.

Як переконує А. К. Соколова, Флористичний кодекс України повинен містити принципи флористичного права й відобразити розвиток його правових інститутів, серед яких вона називає й інститут права використання рослинного світу. Нею запропоновано перелік принципів цього інституту, серед яких названо: (а) вторинний, похідний характер інституту від права власності на ці об'єкти, (б) раціональність, (в) екосистемність, зумовлена природними властивостями рослинного світу, (г) його цільовий характер, (д) платність стосовно спеціального користування і (е) сталість [6, с. 7].

Вважаємо за потрібне більш ґрунтовно розглянути саме принцип раціонального використання природних ресурсів, який на сьогодні займає основоположне місце, як в системі принципів інституту природокористування, так і виступає одним із провідних принципів інституту права використання рослинного світу.

Юридична енциклопедія, у свою чергу, трактує конструкцію «раціональне використання природних ресурсів» як використання природних ресурсів в обсягах і способами, які забезпечують сталий економічний розвиток, що не призводить до порушення відновлювальних властивостей природи й погіршення екологічних умов навколишнього природного середовища [13].

Ще в 70-х роках ХХ ст. В.Л. Мунтян у своїй фундаментальній монографії «Правові проблеми раціонального природокористування» (1973 р.) одним з основних принципів природокористування визначив саме раціональне природокористування, що полягає в ефективному цільовому використанні природних багатств з урахуванням взаємодії і взаємозалежності всіх природних факторів. Як зазначає науковець проблема правового забезпечення раціонального використання природних багатств надто багатогранна, це полягає у тому, що відносини раціонального природокористування, які мають важливе суспільне значення, регулюються правом, зокрема земельним, адміністративним, цивільним, фінансовим, кримінальним, трудовим тощо [5, с. 76].

Раціональне використання природних ресурсів – одне з першочергових питань, що отримали міжнародну увагу й були врегульовані на міждержавному рівні [4, с. 348]. Л. Л. Чаусова, в

дисертаційній роботі підкреслює значення міжнародних еколого-правових норм у формуванні принципів екологічного права України й наголошує на необхідності встановлення участі останньої в міжнародному співробітництві щодо раціонального використання природних ресурсів, їх відтворення й охорони довкілля [10, с. 10]. Дослідниця тлумачить принцип раціонального використання природних ресурсів як принцип одержання найбільшого ефекту від господарської експлуатації природних об'єктів з мінімальними затратами, з урахуванням законів природи із дотриманням екологічних вимог, нормативів і стандартів [11, с. 48].

Як підкреслюють автори одного з підручників з екологічного права України, юридичну конструкцію «раціональне використання природних ресурсів» слід розглядати стосовно будь-якого природного ресурсу, оскільки кожен природний об'єкт має свої специфічні риси, притаманні тільки йому. З позиції цих авторів, вітчизняне законодавство про рослинний світ і лісове законодавство розвиваються в напрямку реалізації загального принципу природокористування – органічного поєднання раціонального використання рослинних ресурсів як природного об'єкта у встановлених законом цілях з одночасною охороною його та інших природних ресурсів (як і довкілля в цілому) [1, с. 16].

Разом із тим, потрібно зазначити, що цей принцип поки що не знайшов свого планомірного розвитку щодо використання рослинного світу у цілому (стосовно, як лісової, так і позалісової рослинності). Саме тому, виникає необхідність закріплення на законодавчому рівні, а саме в Законі України «Про рослинний світ», принципів використання рослинного світу, у тому числі й принципу раціонального використання рослинного світу.

Використані матеріали:

1. Екологічне право України: підруч. / ред.: А. П. Гетьман, М. В. Шульга. – Х.: Право, 2009. – 328 с.
2. Екологічне право України: акад. курс: підруч. – [2-ге вид.] ; за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. – К.: Юрид. думка, 2008. – 720 с.
3. Загальна теорія держави і права: підруч. [для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / ред.: М. В. Цвік, О. В. Петришин. – Х.: Право, 2009. – 584 с.
4. Міжнародне публічне право: підруч. – [2-ге вид., стереотип.] / за ред. В.М. Репецького. – К.: Знання, 2012. – 437 с.
5. Мунтян В.Л. Правові проблеми раціонального природокористування: моногр. / В.Л. Мунтян. – К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1973. – 184 с.
6. Соколова А. К. Актуальні питання теорії екологічного права [Електрон. ресурс] / А. К. Соколова // Теорія і практика правознавства: електрон. наук. фах. вид. – 2011. – № 1. – Режим доступу: [HYPERLINK «http://tlaw.nlu.edu.ua/wpcontent/](http://tlaw.nlu.edu.ua/wpcontent/)

uploads/2015/09/%D0%A1%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B06_2015_09_01_13_08_05_987.pdf». – Заголовок з екрана.

7. Соколова А. К. Флористичне право України: проблеми формування та розвитку: моногр. / А. К. Соколова. – Х.: Право, 2009. – 288 с.
8. Теорія держави і права: підруч. / за ред. О. В. Петришина. – Х.: Право, 2014. – 368 с.
9. Туліна Е. Є. Правове забезпечення використання рослинного світу: дис... канд. юрид. наук: 12.00.06 / Е. Є. Туліна. – Х., 2016. – 206 с.
10. Чаусова Л. Л. Принципи екологічного права: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.06 / Л. Л. Чаусова. – Х., 1998. – 14 с.
11. Чаусова Л. Система принципів екологічного права України / Л. Чаусова // Право України. – 1996. – № 8. – С. 47–49.
12. Чуйков В. А. Принципы права природопользования в СССР / В. А. Чуйков, Н. А. Шапошник // Актуальные проблемы формирования правового государства: крат. тез. докл. и науч. сообщ. республик. науч. конф., г. Харьков, 24–26 окт. 1990 г. – Харьков, 1990. – С. 163–165.
13. Юридична енциклопедія: [В 6-ти т.] / НАН України, ІДП ім. В.М. Корецького. – К.: Укр. енцикл., 1998. – Т. 1: А–Г. – 672 с.

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Юридичний факультет
Кафедра земельного та аграрного права
Кафедра екологічного права
Кафедра трудового права
і права соціального забезпечення
Центр проблем імплементації Європейського соціального права
Асоціація Українських Правників
Асоціація випускників юридичного факультету

ВІД ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРИРОДИ УКРАЇНСЬКОЇ РСР ДО ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

ЗБІРНИК ТЕЗ

**Всеукраїнської науково-практичної Конференції, присвяченої пам'яті
доктора юридичних наук, професора Василя Лук'яновича Мунтяна
з нагоди 95-річчя від Дня народження**

26 травня 2017 року

Київ

УДК 349.41/.42/.6

Укладачі:

Носік В.В., д.ю.н., проф.;
Євстігнєєв А.С., к.ю.н., доц.;
Кучерова М.П., асп.

Відповідальність за зміст та оформлення публікацій несуть їх автори.

Від правової охорони природи Української РСР до екологічного права України:
Збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції, 26 травня 2017 р., м. Київ /
Укладачі: В.В. Носік [та ін.]; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. –
Чернівці: Кондратьєв А.В, 2017 – 352 с.

ISBN 978-966-7957-20-9

Збірник містить тези наукових доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції з обговорення актуальних проблем охорони природи, аграрного, земельного, екологічного, природоресурсного та інших галузей права крізь призму життєвого шляху, практичного досвіду і наукової спадщини доктора юридичних наук, професора В.Л. Мунтяна.

Збірник розрахований на науковців, фахівців у галузі права, студентів юридичних вищих навчальних закладів та всіх, хто цікавиться проблемами правової охорони природи, аграрного, земельного, екологічного та природоресурсного права.

УДК 349.41/.42/.6